

DJO Huotarinen Heini(OM), Wakeham-
Hartonen Maria(OM) 14.09.2020

Asia

EU:n demokratiatoimintaohjelman valmistelu

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komission puheenjohtaja von der Leyenin heinäkuussa 2019 esittämissä poliittisissa suuntaviivoissa on todettu komission käynnistävän demokratiatoimintaohjelman valmistelun. Kesän 2020 aikana komissio on kerännyt avoimella kuulemisella kansalaisten näkemyksiä valmistelun tueksi. Komission on tarkoitus julkaista toimintaohjelma vuoden 2020 lopulla. Suomi osallistuu aktiivisesti toimintaohjelman valmistelua koskeviin keskusteluihin tähän perusmuistioon kirjattujen näkemysten pohjalta.

Suomen kanta

Suomi pitää EU:n demokratiatoimintaohjelmaa hyvin tervetulleena toimenä ja korostaa laajaa näkökulmaa demokratian vahvistamiseen. Suomi pitää myös tervetulleena kansalaisten osallistamista valmisteluun mm. komission toteuttamalla julkisella kuulemisella. Demokratia, oikeusvaltioperiaate ja perusoikeudet ovat toisiinsa sidoksissa, toisistaan riippuvaisia ja toisiaan vahvistavia.

Demokratian kehittäminen vaatii pitkäjänteistä ja laaja-alaista työtä, jolle hyvin valmisteltu toimintaohjelma voi antaa toimivat puitteet. Demokratiatoimintaohjelma on tuttu ja toimiva työkalu Suomessa kansallisesti. Hallitus on käynnistänyt vuoteen 2025 ulottuvan demokratiaohjelman toteuttamisen. Suomen kansallisissa demokratiatoimintaohjelmissa on tunnistettu osallistavan demokratian, avoimuuden ja kansalaisyhteiskunnan merkitys, ja ne voisivat toimia kehittämistyön mallina myös EU-tasolla.

Suomi katsoo, että EU:n toimintaohjelman tulisi kattaa yhdenvertaisen osallistumisen edistämisen, uusien osallistumistapojen kehittämisen, demokratian läpileikkaavuuden, avoimen hallinnon, kansalaisten kuulemisen ja kansalaisyhteiskunnan sekä vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten parantamisen, media- ja demokratiakasvatuksen ja hyvän keskusteluilmapiirin teemoja. Hallitusohjelman EU-poliittisissa linjauksissa korostetaan kansalaisyhteiskunnan tukemista oikeusvaltion

vahvistamiseksi ja hallitusohjelmassa on sitouduttu laaja-alaisesti demokratian kehittämistä koskeviin toimiin.

On tärkeää, että kaikilla kansalaisilla on oikeus ja keinoja osallistua unionin demokraattiseen päätöksentekoon. Edustuksellista demokratiaa koettelevat aleneva äänestysaktiivisuus, eri ryhmien väliset erot äänestysaktiivisuudessa, kutistuva julkinen tila, populismi ja disinformaatio. Myös covid19-kriisi on vaikuttanut kansalaisten mahdollisuuksiin osallistua unionin päätöksentekoon.

Kun turvataan kaikille yhtäläiset oikeudet ja osallistumisoikeudet, voidaan rakentaa osallistavia ja kestävyyskyisiä yhteiskuntia, joissa kaikki saavat äänensä kuuluviin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä nuorten yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Saavutettavuus on ensiarvoisen tärkeää, kun kehitetään uusia välineitä, mukaan lukien verkkoalustoja, joilla vahvistetaan kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja tulla kuulluksi.

Suomi on jo pitkään pitänyt tärkeänä, että EU tehostaa hybridiuhkien torjuntaa ja yhteiskunnan kriisinkestokykyä, ja kiinnittänyt tässä yhteydessä huomiota siihen, että epäasiallinen vaalivaikuttaminen on vakavasti otettava uhka, joka toteutuessaan aiheuttaa epäluottamusta vaalijärjestelmää ja koko demokratian toimivuutta kohtaan (E 84/2018 vp). Unionissa täytyy rakentaa demokraattista kriisinkestävyttä suojelemalla demokraattisia instituutioita, lisäämällä demokratiakasvatusta, vahvistamalla kansalaisten kriittistä medialukutaitoa ja varmistamalla median moninaisuus.

Vaaleja ja Euroopan tason poliittisia puolueita koskevan unionilainsäädännön osalta Suomi korostaa jatkuvuutta.

Suomi tukee korkean edustajan ja komission yhteisessä disinformaatiota koskevassa, kesäkuussa 2020 julkaistussa tiedonannossa esitettyjä toimia. Disinformaatiota on torjuttava kehittämällä demokraattista resilienssiä, turvaamalla demokraattisten instituutioiden toiminta, kansalaiskasvatuksella, vaalimalla tiedotusvälineiden moniarvoisuutta sekä varmistamalla, että kaikilla on pääsy puolueettomaan ja luotettavaan tietoon. Disinformaation torjumisen ei tule vaarantaa kansalaisten vapauksia ja oikeuksia. Tätä koskevat tarkemmat kannat on kirjattu E-jatkokirjeessä asiaan E 39/2018 vp.

Pääasiallinen sisältö

Kansalaisten ja heidän vapauksiensa suojele sekä ilmastoneutraalin, vihreän, oikeudenmukaisen ja sosiaalisen Euroopan rakentaminen ovat Eurooppa-neuvoston vuosiksi 2019–2024 hyväksymän strategisen ohjelman painopistealueita. Ohjelma painottaa demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksia.

Komission vuoden 2020 työohjelmaan sisältyy aloite toimintasuunnitelmasta eurooppalaisen demokratian vahvistamiseksi. Tulevan toimintaohjelman sisällöstä on toistaiseksi saatavilla tietoa komission työasiakirjasta PI_COM_Ares(2020)3624828 ja kesällä 2020 toteutetun julkisen kuulemisen yhteydessä esitetystä tiedoista.

Demokratiatoimintaohjelman valmistelu on osa von der Leyenin komission poliittisissa suuntaviivoissa määriteltyä tavoitetta suojella ja vahvistaa demokratiaa. Sen tarkoituksena on komission mukaan vaikuttaa erityisesti ulkoisen puuttumisen uhkaan vaaleissa otsikolla ”A new push for European Democracy”.

Demokratiatoimintaohjelman on tarkoitus käsitellä komission julkaisemien alustavien tietojen mukaan viittä ongelmakokonaisuutta:

- a) Disinformaatio, misinformaatio ja vaikuttamiskampanjat;
- b) Median vapaus ja monimuotoisuus;
- c) Vaalien integriteetti ja uudenlaiset virtuaalisen kampanjoinnin keinot;
- d) Kansalaisyhteiskunnan toimintaan kohdistuva paine;
- e) Hybridivaikuttaminen ja haasteiden kansainvälinen luonne.

Demokratiatoimintaohjelma tulee alustavien tietojen mukaan keskittymään seuraaviin asiakokonaisuuksiin:

- a) Vaalien ja poliittisen mainonnan integriteetti: Kysymykset, jotka liittyvät julkisen keskustelun tapojen kehittymiseen, verkossa tapahtuvan vaalimainonnan läpinäkyvyys, integriteettiin kohdistuvat uhat ja eurooppalaisten poliittisten puolueiden rooli.
- b) Median vapauden ja moninaisuuden vahvistaminen: Journalistien suojelu ja oikeudet, median itsenäisyys ja rajat ylittävä yhteistyö.
- c) Disinformaation torjunta: Alustojen ja muiden toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa disinformaation levittämiseen.

Ohjelman läpileikkaavana teemana tulee olemaan kansalaisyhteiskunnan ja aktiivisen kansalaisuuden tukeminen.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Tuleva toimintaohjelma ei ole oikeudellisesti sitova.

SEU 2 artiklan mukaan unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina.

Demokratian periaatteista, mukaan lukien kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan osallistaminen, määrätään EU-sopimuksen II osastossa (9–12 artiklat).

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti on useissa päätöslauselmissaan käsitellyt valmisteilla olevan demokratiatoimintaohjelmaan liittyviä kysymyksiä. Euroopan parlamentin LIBE-valiokunta käsittelee mm. perusoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevaa aloitetta.

Kansallinen valmistelu

Oikeudellisten kysymysten jaosto 10.9. – 14.9.2020 (kirjallinen menettely)

Eduskuntakäsittely

-

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Toimintasuunnitelmalla ei ole vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön tai Ahvenanmaan asemaan.

Taloudelliset vaikutukset

Toimintasuunnitelmalla ei ole suoria taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Demokratiatoimintaohjelman valmistelu nostettiin esiin komission vuoden 2020 työohjelmaa koskevassa valtioneuvoston selvityksessä E 12/2020vp.

Komission ja EU:n ulkopoliitikan korkean edustajan disinformaation torjumista koskevassa yhteisessä tiedonannossa (JOIN/2020/8, 10.6.20209) korostetaan mm. sananvapauden ja moniarvoisen demokraattisen keskustelun roolia sekä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien merkitystä disinformaation torjunnassa. Tiedonantoa on käsitelty E-jatkokirjeessä asiaan E 39/2020.

Valtioneuvoston selvityksessä E 84/2018 vp käsiteltiin Junckerin komission aloitteita vapaiden ja oikeudenmukaisten vaalien järjestämiseksi. Komissio julkaisi 19.6.2020 raportin (COM(2020) 252 final) ja työasiakirjan (SWD(2020) 113 final) vuoden 2019 europarlamenttivaaleista. Vaaliraportissa käsiteltiin tällä kertaa äänestysaktiivisuuden ja muiden perinteisempien teemojen lisäksi varautumista vaalihäirintään. Raportin mukaan yhteen jäsenvaltioon kohdistuva vaalihäirintä vaikuttaa koko unionin toimintaan. Vaaleissa kuitenkin onnistuttiin suojautumaan vaalihäirinnältä ja kasvattamaan kansalaisten luottamusta demokraattiseen järjestelmään.

Eurooppalaisia vaaleja ja Euroopan tason poliittisia puolueita koskevia säädösehdotuksia on viimeksi käsitelty tunnuksilla U 94/2018 vp, U 60/2017 vp ja U 4/2016 vp. Aihepiiriä on käsitelty myös E-kirjeissä E 96/2017 vp ja EJ 22/2018 vp.

EU-kansalaisaloitetta on käsitelty eduskunnassa viimeksi tunnuksilla U 57/2017 vp, UJ 26/2018 vp, E 60/2020 vp ja U 21/2020 vp.

Avoimuutta koskevia toimia on käsitelty osana neuvoston toimintatapojen kehittämistä valtioneuvoston selvityksessä E 127/2018 vp. EU:n avoimuusrekisterin uudistamista on käsitelty tunnuksella E 21/2017 vp.

Euroopan tulevaisuuskonferenssista on annettu valtioneuvoston selvitys E 3/2020 vp.

Oikeusvaltioperiaatetta koskevissa valtioneuvoston selvityksissä (E 66/2013 vp ja E-jatkokirjeet) on käsitelty myös laajemmin tarvetta varmistaa unionin arvojen kunnioittaminen. Demokratia kuuluu näihin unionin yhteisiin arvoihin.

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Heini Huotarinen, OM, puhelin 02951 50127
Maria Wakeham-Hartonen, OM, puhelin 02951 50416
Sina Uotila, OM, puhelin 0295 150 536

Päivi Pietarinen, VNEUS, paivi.pietarinen@vnk.fi, puhelin 0295 160 354
Heidi Kaila, VNEUS, heidi.kaila@vnk.fi, puhelin 0295 160 313

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Asiasanat	vaalit
Hoitaa	OM
Tiedoksi	EUE, OKM, UM, VNK
